

Бабій О.М.

*к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
Одеського державного економічного університету*

Колодинський С.Б.

*д.е.н., професор кафедри менеджменту та маркетингу
Одеська державна академія будівництва та архітектури
М.Одеса, Україна*

ЧИННИКИ ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Забезпечення ефективного функціонування підприємств вимагає економічно грамотного управління їхньою діяльністю, яке багато чому визначається умінням її аналізувати. За допомогою комплексного аналізу вивчаються тенденції розвитку, глибоко й системно досліджуються чинники зміни результатів діяльності, обґрунтовуються бізнес-плани і управлінські рішення, здійснюється контроль над виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва, оцінюються результати діяльності підприємства, виробляється економічна стратегія його розвитку.

Ефективність підприємства належить до ключових категорій ринкової економіки, яка безпосередньо пов'язана з досягненням мети розвитку, як кожного підприємства окремо, так і суспільства взагалі. У смисловому плані ефективність пов'язується з результативністю роботи чи дії та з економічністю, тобто мінімальним обсягом витрат на виконання даної роботи, чи дії. Але жодне з понять неспроможне всебічно охарактеризувати ефективність, бо при мінімальних витратах важко досягти найкращі результати. Тому під ефективністю слід розуміти результативність економічної діяльності підприємства, яка визначається шляхом різниці отриманих результатів і витрат, здійснених для досягнення цих результатів [1, с.23-25].

Процес виробництва на будь-якому підприємстві здійснюється при певній взаємодії трьох суттєвих чинників: персоналу (робочої сили), засобів праці та

предметів праці. Використовуючи існуючі засоби виробництва, персонал виробляє суспільно корисну продукцію або робить виробничі і побутові послуги [2, с.12-15].

Це означає, що, з одного боку, мають місце витрати живої і уречевленої праці, а з другого, - результати виробництва. Останні залежать від масштабів застосовуваних засобів виробництва, кадрового потенціалу та рівня їх використання.

Ефективність виробництва являє собою комплексне відображення кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили за певний проміжок часу. У зарубіжних країнах з розвинутою ринковою економікою для окреслення результативності управління використовують інший термін – продуктивність системи виробництва і обслуговування, під якою розуміють ефективне використання ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації) при виробництві різноманітних товарів та послуг [3, с.52-55]. Отже, ефективність виробництва і продуктивність системи – це по суті терміни-синоніми, які характеризують одні й ті ж результативні процеси. При цьому слід усвідомлювати, що загальна продуктивність системи є поняттям набагато ширшим, ніж продуктивність праці і прибутковість виробництва.

Ефективність виробництва (продуктивність системи) має поліморфність визначення і застосування для аналітичних оцінок і управлінських рішень [4, с.21-23]. З огляду на це, важливим є вирізнення за окремими ознаками відповідних видів ефективності (продуктивності), кожний з яких має певне практичне значення(рис.1).

Рис.1. - Види ефективності виробництва (продуктивності системи) за окремими ознаками.

Відповідні види ефективності виробництва визначаються переважно за різноманітністю одержаних результатів (ефектів) діяльності підприємства. Перш за все результат (ефект) діяльності буває економічним або соціальним.

Економічний ефект відображає різні вартісні показники, що характеризують проміжні і кінцеві результати виробництва на підприємстві (в об'єднанні підприємств). До таких показників відносяться обсяг товарної, чистої або реалізованої продукції, величина одержаного прибутку, економія тих чи інших видів виробничих ресурсів або загальна економія від зниження собівартості продукції тощо.

Соціальний ефект зводиться до скорочення тривалості робочого тижня, збільшення нових робочих місць і рівня зайнятості людей, поліпшення умов праці та побуту, стану оточуючого середовища, загальної безпеки життя тощо.

Соціальні наслідки виробництва можуть бути не лише позитивними, але й негативними (наприклад, поява безробіття, посилення інфляції, погіршення екологічних показників).

Вони мають ту особливість, що далеко не всі з них піддаються кількісному вимірюванню. У зв'язку з цим на підприємствах визначають, оцінюють і регулюють (у межах своїх можливостей) як економічну, так і соціальну ефективність виробництва (продуктивність системи).

В залежності від об'єкту, стосовно якого визначають результативність його функціонування, розрізняють локальний (госпрозрахунковий) і народногосподарський ефекти. Локальний (госпрозрахунковий) ефект означає конкретний результат діяльності даного підприємства, внаслідок якої воно, має певний зиск. Якщо ж виробництво продукції на даному підприємстві вимагає додаткових витрат ресурсів, але її споживання (використання) на іншому підприємстві пов'язане з меншими експлуатаційними витратами або іншими позитивними наслідками діяльності, то йдеться про визначення народногосподарського ефекту, тобто спільного ефекту у сферах виробництва і споживання відповідних виробів (послуг).

Внаслідок здійснення діяльності підприємства, впровадження на ньому прибуткових певних технічних, організаційних чи економічних заходів має місце первісний (одноразовий) ефект. Проте майже завжди початковий ефект може повторюватися і примножуватися завдяки багатонапрямковому та багаторазовому використанню таких заходів не лише на даному, але й на інших підприємствах чи сферах діяльності. Саме тому досить важливого практичного значення набуває визначення і оцінка так званого мультиплікаційного ефекту, що має свої специфічні форми прояву(рис.2)

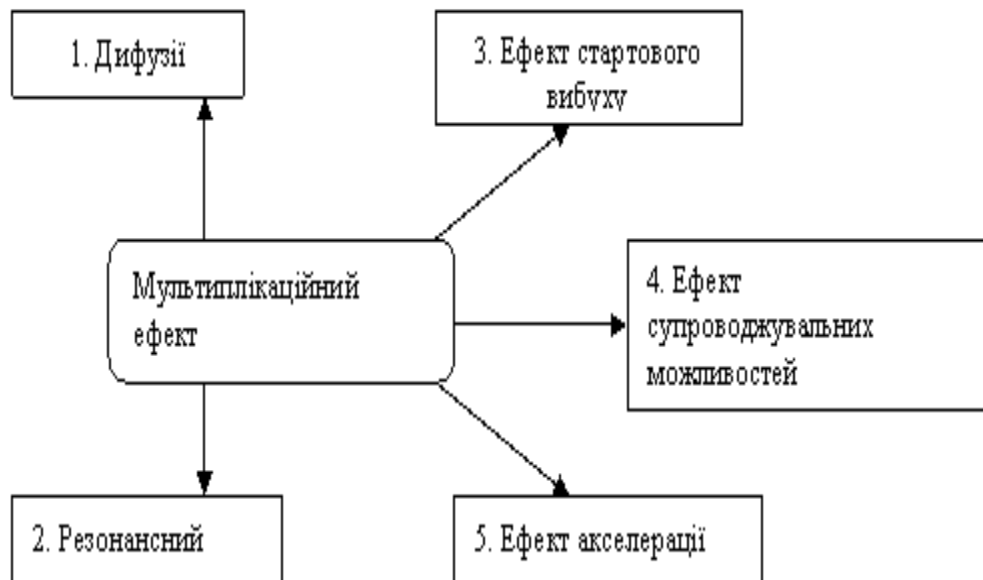

Рис.2. - Специфічні форми мультиплікаційного ефекту.

Дифузійний ефект може реалізовуватись у тих випадках, коли певне управлінське рішення, нововведення технічного, організаційного, економічного чи соціального характеру поширюється на інші галузі, внаслідок чого відбувається його мультиплікація. Резонансний ефект має місце тоді, коли якесь нововведення у певній галузі активізує і стимулює розвиток інших явищ у виробничій сфері.

Ефект стартового вибуху — це ланцюгова реакція у перспективі. Він можливий за умови, що певний стартовий вибух стає початком наступного лавиноподібного збільшення ефекту у тій же самій або іншій галузі виробництва чи діяльності. У процесі створення будь-яких матеріальних цінностей з'являються супроводжувальні можливості з певним ефектом. Такі можливості проявляються у вигляді різних проміжних і побічних результатів, використання виробничих і побутових відходів тощо. Зрештою у будь-якій діяльності має місце також ефект акселерації, що означає позитивний наслідок не лише самого по собі конкретного результату, але й прискорення темпів його розповсюдження і застосування.

Для практичного розв'язання завдань управління ефективністю важливого значення набуває класифікація чинників її зростання за певними ознаками (рис. 3).

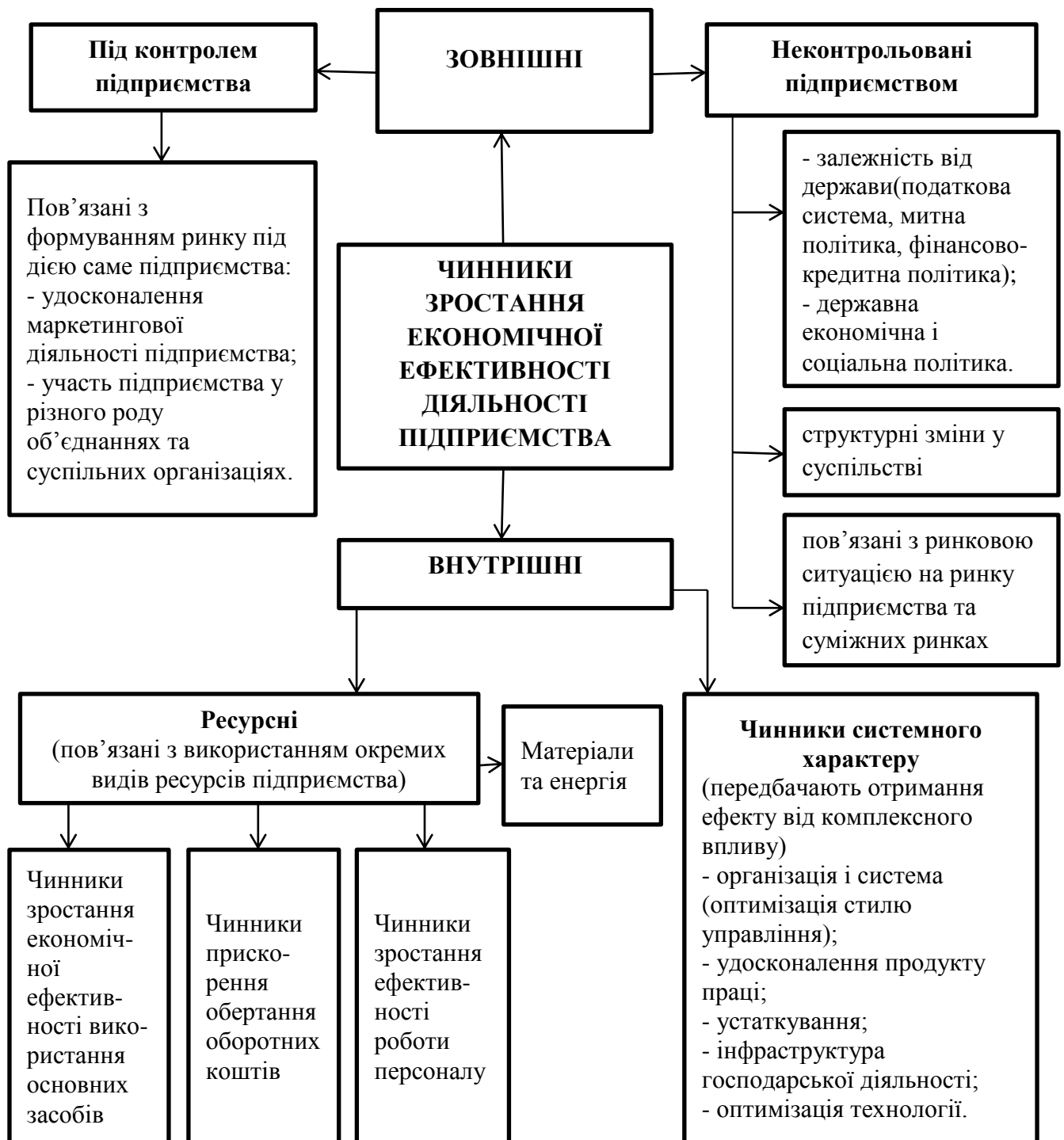

Рис. 3. - Класифікація чинників зростання економічної ефективності діяльності підприємства

Практично найбільш важливою треба вважати класифікацію чинників ефективності за місцем реалізації в системі управління діяльністю (третя ознака групування чинників). Особливо важливим є відокремлення внутрішніх чинників (витрати, складність продукції(послуг), досвід, контроль) та зовнішніх чинників(економічна свобода, конкуренція, присутність у державі, ризики).

Основним джерелом і визначальним чинником зростання ефективності діяльності є працівники — керівники, менеджери, спеціалісти, робітники. Ділові якості працівників, підвищення продуктивності їхньої праці багато в чому зумовлюються дійовим мотиваційним механізмом на підприємстві, підтриманням сприятливого соціального мікроклімату в трудовому колективі.

За переважання трудомістких процесів досконаліші методи роботи стають достатньо перспективними для забезпечення зростання економічної ефективності діяльності підприємства . Постійне вдосконалення методів праці передбачає систематичний аналіз стану робочих місць та їхню атестацію, підвищення кваліфікації кадрів, узагальнення та використання нагромадженого на інших підприємствах позитивного досвіду.

Стиль управління, що поєднує професійну компетентність, діловитість і високу етику взаємовідносин між людьми, практично впливає на всі напрямки діяльності підприємства. Від нього залежить у якій мірі враховуватимуться зовнішні чинники і зростання ефективності діяльності на підприємстві.

Відтак належний стиль управління як складовий елемент сучасного менеджменту є дійовим чинником економічної ефективності діяльності будь-якого підприємства, кожної підприємницької структури.

Державна економічна й соціальна політика істотно впливає на ефективність суспільного виробництва. Основними її елементами є:

1. Практична діяльність владних структур;
2. Різноманітні види законодавства (законотворча діяльність);
3. Фінструменти (заходи, стимули);

4. Економічні правила та нормативи (регулювання доходів і оплати праці, контроль за рівнем цін, ліцензування окремих видів діяльності);
5. Ринкова, виробнича й соціальна інфраструктури;
6. Макроекономічні структурні зміни;
7. Програми приватизації державних підприємств (організацій);
8. Комерціалізація організаційних структур невиробничої сфери.

Важливою передумовою зростання економічної ефективності діяльності підприємств є достатній рівень розвитку мережі різноманітних інституцій ринкової та виробничо-господарської інфраструктури. Нині всі підприємницькі структури користуються послугами інноваційних фондів і комерційних банків, бірж (товарно-сировинних, фондових, праці) та інших інститутів ринкової інфраструктури. Безпосередній вплив на результативність діяльності підприємств справляє належний розвиток виробничої інфраструктури (комунікацій, спеціалізованих інформаційних систем, транспорту, торгівлі тощо).

Структурні зміни в суспільстві також впливають на показники економічної ефективності на різних рівнях управління. Найважливішими є структурні зміни економічного та соціального характеру.

Література:

1. Покрашений С., Колот В. М. Предпринимательство: стратегия, организация, эффективность. — К.: Вид-во КНЕУ, 1998. — 352 с.
2. Економіка підприємства / М. Г. Грецак., В. М. Колот., А. П. Наливайко та ін. / За заг. ред. С. Ф. Покропивного. - К: КНЕУ, 2018. - 528 с.
3. Петрович И.М. Економіка виробничого підприємництва. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2012- 405 с.
6. Марцин В. С. Економічне регулювання ефективності господарської діяльності. - Л.: ЛБІ НБУ, 2015.